

Організація початкової стадії аудиту передбачає пошук оптимальних шляхів виконання завдань аудиту, результатом організації є вибір конкретної методики виконання цих завдань. Для ефективного збирання інформації про підприємство доцільно застосовувати типову програму ознайомлення з діяльністю клієнта. На нашу думку, ця програма повинна містити такі питання: як керівництво клієнта оцінює фінансовий стан; чи отримувало підприємство збитки від господарської діяльності за минулий рік, попередні періоди; чи баланс підприємства є ліквідним, які тенденції зміни ліквідності балансу; чи існує не сплачена своєчасно заборгованість, який розмір не сплаченої заборгованості; чи існують підстави для порушення судом справи про банкрутство.

У випадку, коли аудитор отримує від керівництва інформацію про кризовий стан підприємства чи самостійно робить таке припущення, аудитор повинен здійснити оцінку фінансового стану. Оцінка фінансового стану та ідентифікація фінансової кризи є специфічним завданням аудиту. Діагностика безперервності діяльності є обов'язковим елементом початкової стадії аудиту, вона відображає здатність підприємства продовжувати свою господарську діяльність та враховує такі чинники, як наявність значних конкурентних переваг підприємства, зацікавлених інвесторів, дієвого плану фінансового оздоровлення.

Дослідна стадія аудиту передбачає збір, реєстрацію та оцінку певної кількості фактів з метою підтвердження достовірності даних стосовно окремих об'єктів аудиту та фінансової звітності загалом. На дослідній стадії організація аудиту полягає у розробленні стандартизованих форм робочих документів, що містять належним чином підібрані аудиторські процедури отримання достатніх та належних аудиторських доказів відповідно до об'єктів аудиту.

Завершальна стадія передбачає узагальнення результатів аудиту та формування висновків аудитора. Можемо виокремити такі завдання завершальної стадії аудиту кризового підприємства торгівлі: оцінка невіправлених помилок та порушень; аналіз фінансового стану кризового підприємства; оцінка санаційної спроможності; узагальнення результатів аудиту та формування висновків.

Аналіз фінансового стану та оцінка санаційної спроможності є специфічним завданням завершальної стадії. Оцінка аудитором реального фінансового стану кризового підприємства, на наш погляд, важлива для зацікавлених користувачів: кредиторів, потенційних інвесторів, власників. Такі обставини, як виникнення і розвиток кризового стану та зацікавленість керівництва підприємства у приховуванні глибини і наслідків фінансової кризи зумовлюють сумніви щодо реальності оцінки самим підприємством свого реального фінансового стану. При цьому аудитор виступає незалежною та компетентною особою, здатною на підставі попередньо перевіреної фінансової звітності оцінити фінансовий стан кризового підприємства.

Оцінюючи санаційну спроможність, аудитор повинен сформулювати свою думку стосовно наявності необхідних передумов для подолання кризового стану. Аудитор не може цілком достовірно передбачити успішне запровадження санаційних заходів, оскільки вони стосуються майбутнього та обумовлюються багатьма чинниками. Аудитор може лише висловити свою незалежну думку стосовно цього питання.

Висновки. Отже, можна зробити такі висновки. Дослідження організації аудиту кризових підприємств у наукових джерелах практично відсутні, поряд із

цим, на практиці такий аудит проводиться. Створення організаційного забезпечення аудиту кризових підприємств торгівлі є необхідною передумовою ефективності його проведення та оптимального задоволення інформаційних потреб користувачів аудиту. Підвищити якість аудиту кризових підприємств торгівлі, на нашу думку, можна шляхом розроблення та затвердження на загальнодержавному рівні методичних рекомендацій щодо аудиту кризових підприємств, продовження теоретичних досліджень у цьому напрямку та створення аудиторськими фірмами на їх основі внутрішніх стандартів такого аудиту.

Література

1. Белуха Н.Т. Аудит : учебник / Белуха Н.Т. – К. : Вид-во "Знання", КОО, 2000. – С. 50.
2. Шеремет А.Д. Аудит : учебник / Шеремет А.Д., Суйц В.П. – М. : Изд-во ИНФРА-М, 2006. – С. 173, 218.
3. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посібн. / О.О. Терещенко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2004. – С. 75.
4. Суворова С.П. Подтверждающий аудит: принципы и методические подходы / С.П. Суворова, М.Е. Ханенко // Аудиторские ведомости. – 2008. – № 2. – С. 35-45.
5. Рудницький В.С. Методологія і організація аудиту / В.С. Рудницький. – Тернопіль : Вид-во "Економічна думка", 1998. – С. 29-30.

Москаль Н.В. Организация аудита кризисных предприятий торговли

Исследование аудита кризисных предприятий в научных источниках недостаточно, однако на практике такой аудит осуществляется. Создание организационного обеспечения аудита кризисных предприятий торговли является необходимым условием эффективности его проведения и оптимального удовлетворения информационных потребностей пользователей аудита. В работе рассмотрены существенные аспекты организации аудита кризисных предприятий торговли, в частности особенности такого аудита, его предмет, объекты и стадии.

Ключевые слова: аудит, кризисное предприятие, организационное обеспечение аудита, процедура банкротства.

Moskal N.V. The organization for auditing of trading enterprises, which are in crisis

Issues of audit of companies, which are in crisis, in the scientific sources are not enough studied, however, in practice such an audit is implemented. Creating organizational providing audit trading enterprises, which are in crisis, is a necessary precondition for its efficiency and best of providing information needs of users of the audit. The article considered significant aspects of auditing trading enterprises, which are in crisis, in particular, features of the audit, its subject, objects, and stages.

Keywords: audit, crisis enterprise, organizational support for auditing, bankruptcy.

УДК 230.3423:336

Доц. О.Ю. Носов, д-р екон. наук – Львівська КА

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Проаналізовано основні етапи розвитку державного регулювання грошової системи України. Виокремлено особливості державного регулювання грошових систем на кожному етапі його розвитку та в умовах поглибленої трансформації економіки України. Досліджено особливості державного регулювання грошової системи в кризовий та післякризовий періоди.

Ключові слова: грошові системи, державне регулювання, антикризове та післякризове регулювання.

Вступ. Стабільність грошової системи завжди вважали запорукою фінансової стабільності та економічного розвитку. Проте, як свідчить досвід багатьох країн, необхідні цілеспрямовані заходи державного регулювання грошових систем для забезпечення повноцінного виконання функцій, властивих грошам. У своєму розвитку державне регулювання грошових систем мало б враховувати нові реалії і забезпечувати ефективність регулятивних заходів. Однією із головних проблем є досягнення балансу між прагненням держави вирішувати свої проблеми через використання монетарного чинника і жорсткою необхідністю забезпечувати стабільність національних грошей. Особливо яскраво виявились проблеми у державному регулюванні грошових систем в умовах глобальної фінансової кризи.

У своїх працях українські та зарубіжні вчені Г. Башнянин, А. Гальчинський, Дж. Кейнс, Ф. Мишкін, Р. Міллер, С. Науменкова, А. Чухно, П. Юхименко та інші досліджували різні аспекти державного регулювання грошових систем.

Мета роботи: дослідження розвитку державного регулювання грошової системи України та його основних напрямів у післякризовий період.

Виклад основного матеріалу. Гроші та грошові системи є об'єктом постійного державного контролю та регулювання. Національні грошові системи – це атрибут державності та, крім економічних функцій, репрезентують її можливості у внутрішній та зовнішній політиці. Регулювання грошових систем має забезпечувати стабільність національних грошей і одночасно є інструментом ефективності державної економічної політики.

Державне регулювання грошових систем еволюціонує разом із розвитком економіки, а також національними особливостями монетарної сфери. Державне регулювання сучасних грошових систем охоплює широке коло проблем, які тим чи іншим чином пов'язані з вартістю грошей. Дж. М. Кейнс у своїй ранній праці "Трактат про фінансову реформу" підкреслював: "...ми повинні змінюватися від недовіри до регулювання мірила вартості шляхом свідомих заходів. Ми не можемо грошову одиницю надати самій собі, зарахувати її до явищ, що регулюються природними причинами чи є наслідком окремих дій багатьох незалежно діючих індивідів" [3, с. 108].

Складність проблеми державного регулювання грошових систем витікає з того, що впливати на вартість грошей можливо з різних аспектів: миттєво або в довгостроковому періоді, заходами прямого впливу або опосередковано, грошово-кредитними або бюджетно-фіскальними методами.

Грошові системи тісно пов'язані з усіма сферами економічного та соціального життя суспільства. Розбалансованість грошових систем також відчувається в соціальній сфері. Економічні та монетарні кризи тісно пов'язані й можуть розвиватися як синхронно, так і з деяким лагом запізнення. Ефективне державне регулювання грошових систем можливе лише в контексті забезпечення макроекономічної стабільності та стабільності грошей. Ступінь і масштаби державного регулювання грошових систем впливають на рівень розвитку економік та товарно-грошових відносин. У процесі історичного розвитку грошові системи є об'єктом постійного державного регулювання та контролю. Увагу до грошових систем обґрунтовано їх значущістю для повноцінного виконання державою належних їй функцій. Криза грошової системи є причиною або результа-

том політико-економічної дестабілізації в державі. Тому ефективне регулювання грошових систем безпосередньо пов'язане з забезпеченням виконання грошми належних їм функцій. Напрями державного регулювання грошових систем постійно еволюціонували разом з економічним життям суспільства в різні періоди історичного розвитку.

Державне втручання в монетарну сферу відбувалося за умов поєднання з ринковими саморегулятивними механізмами грошового ринку. Масштаби державного регулювання в ринкових грошових системах визначаються концептуально, за суб'єктивною оцінкою економічної кон'юнктури. У ринкових економіках розроблено і реалізуються стандартні матриці грошово-кредитної політики, які за певних умов доводять свою ефективність.

У ринкових грошових системах тривалий період пріоритетним об'єктом державного регулювання була пропозиція грошей. Грошові системи в ринкових економіках використовує держава для зміни вартості грошей і вирішення економічних проблем. Розвиток механізмів та інструментів грошово-кредитного регулювання постійно породжував у центральних банків не завжди виправдану впевненість про можливість стабілізувати національну грошову одиницю та впливати на економічну ситуацію.

У ринкових економіках грошова система перетворилася в складову механізму державного регулювання, де поступово втрачались будь-які цінові орієнтири, роль яких раніше виконувало золото. Тривалий період центральні банки вважались спроможними здавати грошовим системам потрібні параметри. Проте результатами надмірних регулятивних заходів був лише короткотривалий ефект, а згодом негативні явища тільки посилювалися. В інших випадках, коли вдавалося регулювати окремі параметри монетарної сфери, не можливо було досягнути її системної стабільності [7]. Проте збільшення масштабів державного втручання в монетарну сферу в деяких випадках перетворюється на самоціль і не забезпечує бажаної цінової стабільності. Тому пропонують обмежити регулятивні можливості центральних банків.

Грошові системи в транзитивних економіках є об'єктом підвищеної уваги з боку держави. Відсутність сформованих у повному обсязі ринкових механізмів та інститутів потребує застосування додаткових заходів державного регулювання. Стандартні для ринкових грошових систем матриці регулювання монетарної сфери мають бути адаптовані до певного досягнутого рівня трансформаційних процесів. В економіках перехідного типу використання апробованих методів та інструментів грошово-кредитної політики не завжди забезпечує отримання бажаних результатів. В Україні та інших транзитивних економіках застосування державного регулювання монетарної сфери перевищує необхідність регулятивних заходів у розвинених ринкових економіках. За своєю суттю, грошові системи перехідних економік є об'єктом заходів підвищеного державного регулювання. Поряд із поточним державним регулюванням, у перехідних економіках потрібно провести додаткові заходи з формування грошових систем, структурної побудови монетарної сфери та створення ринкової економіки. Проблеми державного регулювання грошових систем були особливо актуальними в початковий період ринкових реформ. Коли відсутність повноцінного середовища і менталітет більшості суб'єктів економіки не давали змоги використовувати потенціал монетарного чинника, форсоване та масштабне перенесення

на реалії України моделей регулювання монетарної сфери виявилось неефективним [1, с. 33].

Економіка України 2006 р. було визнано як ринкову, проте "де-факто" ще не спроможна функціонувати в режимі отриманого статусу. Процес державного регулювання грошової системи має перейти до наповнення реальним змістом переважно сформованих ринкових механізмів та інститутів. Також постала проблема пошуку нової моделі грошової системи, спроможної забезпечити стає економічне зростання в умовах зростаючої конкуренції в світовій економіці.

У широкому спектрі проблем із розвитку механізмів регулювання грошової системи підвищення гнучкості та мобільності грошово-кредитної політики має невідкладне значення. Перехід до прямого таргетування інфляції дає змогу розширити концептуально звужені моделі грошово-кредитного регулювання. Також в умовах входження в СОТ і поглибленої інтеграції у світову економіку зростає роль валютно-курсової політики як фактора стабілізації грошової системи. Вибір конкретної моделі державного регулювання грошових систем обумовлений рівнем розвитку національної економіки та її монетарної сфери, а також тими проблемами та завданнями, які мають бути вирішені.

Державне регулювання грошових систем вирішує широкий діапазон завдань, залежно від пріоритетів державної економічної політики та стану монетарної сфери. Заходи державного регулювання грошових систем можуть бути пов'язані з проведенням грошової реформи, реалізацією певної грошово-кредитної політики або антикризовими заходами. На рис. подано основні напрями державного регулювання грошових систем. Заходи антиінфляційної політики та цінової стабілізації є неодмінною складовою будь-якої державної економічної програми. Державне регулювання грошових систем пов'язане з раціональним поєднанням заходів грошово-кредитної, бюджетно-фіскальної та валютно-курсової політики.

Рис. Основні напрями державного регулювання грошових систем

Грошові реформи відіграють важливу роль у процесі розвитку грошових систем. На певних етапах розвитку грошей та грошових систем, в умовах, коли їх функціональні можливості ставали неадекватними щодо потреб економіки та суспільного життя, держава була змушена проводити грошові реформи. Заходи державного регулювання, пов'язані з частковою або повною перебудовою грошової системи, визначають як грошову реформу. За своєю суттю, грошові реформи можна розглядати як заходи державного регулювання грошового обігу, які мають кардинальний характер і проводяться одномоментно або у відносно обмежений період. Грошові реформи проводяться в умовах, коли в монетарній сфері та національній економіці наростають кризові явища та суперечності. Рівень існуючого розвитку грошових систем стає гальмом процесів у реальній економіці та грошово-кредитній сфері.

У переважній більшості грошові реформи відбуваються вимушено, коли інші, менш кардинальні заходи державного регулювання вже неспроможні стабілізувати грошовий обіг. Системні кризи, пов'язані з розбалансованістю грошового обігу, мають різне походження: політичні, економічні, соціальні, національні.

Антикризове та після кризове регулювання грошових систем можливо розглядати не ізольовано, а лише в контексті змін, які відбуваються у світовій фінансовій архітектоніці. Під світовою фінансовою архітектонікою розуміють: 1) сукупність певних процедур регулювання фінансових ринків та фінансових установ (наприклад, розроблення відповідних стандартів і правил – облікових процедур, порядку банкрутства фінансових установ, контроль за ефективністю менеджменту, валютної та фіскальної політики); 2) моніторинг застосування загально визначених міжнародних правил тією чи іншою країною.

Регулювання грошових систем є складовою регулювання фінансових систем і визначається спільними для них концептуальними підходами, які тривалий час визначалися МВФ згідно з ліберальною моделлю, відомою як "Вашингтонський консенсус". Проте зростання суперечності між США та найбільш розвиненими економіками з одного боку, та з решта країнами світу – з іншого, стимулювали пошук більш адекватних до потреб сучасного розвитку фінансової архітектоніки, яка мала змінити підходи до регулювання грошових систем. С. Науменкова виділяє основні напрями формування нової фінансової архітектоніки [6, с. 12]:

- запровадження дієвих механізмів координації економічної політики на міжнародному рівні;
- проведення фундаментальних реформ існуючої системи фінансового регулювання і контролю для попередження екстремальних ситуацій;
- реформування існуючої світової резервної системи з метою зменшення особливої ролі долара США та створення забезпеченої на багатосторонньому рівні системи кількох валют;
- реформування механізмів надання ліквідності й компенсаційного фінансування, зокрема на основі ефективного об'єднання валютних резервів як на багатосторонньому, так і на регіональному рівнях.

Передумова до перегляду аспектів щодо регулювання грошових систем виникла з початку запровадження моделі "Вашингтонського консенсусу" з 1989 р. Проте глобальна фінансово-економічна криза найвиразніше показала недоліки архітектоніки світової фінансової та грошової системи. Закономірним став пошук нової моделі, спроможної вирішити чисельні проблеми, що було реалізовано у доктрині "Пекінського консенсусу" [6].

На зустрічі 20 країн, які розвиваються (G20) яка відбулась у Вашингтоні 15 листопада 2008 р., було прийнято Декларацію, в якій було запропоновано заходи з подолання світової кризи у формуванні сталої фінансово-економічної системи. Однією із найголовніших причин кризи було зростання ризиків на фінансових ринках у глобальній економіці, які не підконтрольні єдиному регулятору, коли в умовах розвитку інформаційних технологій майже миттєво переміщуються кошти, що підвищує нестабільність національних фінансових систем. Основними заходами для обмеження впливу фінансової кризи було нарощування ліквідної банківської системи, покращення управління ризиками, а отже –

підвищення ролі МВФ як регулятора глобальної економіки [9]. Таким чином, для подолання явних та довгострокових наслідків глобальної фінансової кризи має бути сформована багаторівнева система регулювання (міжнародну, регіональну, національну), яка була б спроможна усувати зростання ризиків на фінансових та грошових ринках, враховувати і впорядковувати вплив фінансових інвестицій.

Висновки. У процесі історичного розвитку грошові системи завжди були об'єктом державного регулювання і контролю, що обґрунтовано їх значущістю для повноцінного функціонування національної економіки. Криза грошової системи пов'язана з політично-економічною дестабілізацією в державі. Державне регулювання монетарної сфери має поєднуватись з ринковими саморегулятивними механізмами грошового ринку. Масштаби державного регулювання визначаються концептуально і реалізуються стандартні матриці грошово-кредитної політики, які за відповідних умов доводять свою ефективність. У ринкових економіках пріоритетним об'єктом регулювання тривалий період була пропозиція грошей, що використовували для зміни вартості грошей і реалізації певного напряму грошово-кредитної політики, який породжував у центральних банків не завжди виправдану впевненість про можливість стабілізувати національну валюту. Зниження кореляційного зв'язку між зміною пропозиції грошей та інфляцією змусило почати перехід до прямого таргетування інфляції.

Поряд з традиційними нормами державного регулювання грошових систем (грошовими реформами та грошово-кредитною політикою) виокремились антикризове та післякризове регулювання. Довготривала дестабілізація глобальної економіки та зростання ризиків змушують створювати багаторівневі системи регулювання (міжнародні, регіональні, національні), складовою яких має стати державне регулювання грошової системи України.

Література

1. Башнянин Г.І. Система методів регулювання національної економіки в квазіринкових умовах / Г.І. Башнянин, А.Р. Середа, О.Ю. Носов // Основні напрями розвитку менеджменту в Україні: доп. на міжвузівській наук.-практ. конф., Львів, 22 черв.1994. – Львів, 1994. – С. 33-37.
2. Гальчинський А. Становлення інноваційної моделі економічного зростання України / А. Гальчинський, С. Львович // Економіка України : політико-економ. журнал. – 2004. – № 6. – С. 4-12.
3. Кейнс Дж.М. Трактат о денежной реформе / Дж.М. Кейнс // Избранные произведения. – М. : Изд-во "Экономика", 1993. – С. 86-203.
4. Мишкін Ф.С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків : пер. з англ. / Ф.С. Мишкін. – К. : Вид-во "Основи", 1998. – 963 с.
5. Миллер Р.Л. Современные деньги и банковское дело / Р.Л. Миллер, Д.Д. Ван-Хуз. – М. : Изд-во "Инфра-М", 2000. – 820 с.
6. Науменкова С.В. Формування нової фінансової архітектоники: основні питання та важливі виклики для України / С. Науменкова // Вісник НБУ. – 2010. – № 1. – С. 8-13.
7. Чухно А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи подолання / А. Чухно // Економіка України : політико-економ. журнал. – 2010. – № 2. – С. 2-11.
8. Юхименко П.І. Становлення і розвиток монетарних концепцій / П.І. Юхименко. – К. : [б. в.], 2003. – 310 с.
9. Declaration of Summit Financial Market and the World Economy. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.g20.org>.

Носов А.Ю. Развитие государственного регулирования денежной системы Украины

Проанализированы основные этапы развития государственного регулирования денежной системы Украины. Выделены особенности государственной регуляции денежных систем на каждом этапе его развития и в условиях углубленной трансформации экономики Украины. Исследованы особенности государственного регулирования денежной системы в кризисный и посткризисный периоды.

Ключевые слова: денежные системы, государственное регулирование, антикризисное и посткризисное регулирование.

Nosov O. Yu. Development of the state regulation of the monetary system of Ukraine

The main periods of the development of the state regulation of Ukrainian monetary system are analyzed. Are studied the characteristics of the monetary system state regulation during crisis and post-crisis periods.

Keywords: monetary systems, state regulation, anti-crisis and post-crisis regulation.

УДК 336.221.24

Здобувач Т.А. Піхняк¹ – Львівська КА

ВИБІР ОПТИМАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ – ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Здійснено аналіз системи оподаткування малого підприємництва в Україні, визначено основні проблеми механізму її функціонування. Обґрунтовано необхідність реформування умов оподаткування малого підприємництва в напрямку узгодження інтересів підприємців та держави. Подано пропозиції щодо усунення недоліків, що існують у діючих режимах оподаткування малого підприємництва.

Ключові слова: мале підприємництво, система оподаткування малого підприємництва, податкові платежі, податкові пільги, Податковий кодекс, прями та непрямі податки, реформування.

Постановка проблеми. Важливим чинником соціально-економічної та політичної стабільності держави є мале підприємництво, яке завдяки своїй гнучкості та динамічності спроможне вирішити цілу низку проблем загальнодержавного значення – забезпечення зайнятості населення; подолання бідності; посилення економічного потенціалу; сприяння розвитку конкуренції; зменшення обсягу трудової міграції і відтоку активної частини населення за кордон. Саме мале підприємництво створює 50-80 % ВВП розвинених ринкових економік, забезпечує роботою понад 50 % працюючого населення. Проте в Україні мале підприємництво так і не змогло посісти належного місця у структурі національної економіки і стикається з цілою низкою проблем, особливо у сфері оподаткування. При цьому вагому роль відіграють не тільки ставки податків, але й їх кількість та процедура сплати. Зрозуміло, що такі умови не лише не сприяють розвитку підприємництва, заганяють його у тінь, але й роблять вітчизняні товари і послуги неконкурентними на світових ринках. Тому вирішення зазначених проблем є стратегічно важливим напрямом діяльності усіх гілок влади та методом численних наукових досліджень.

Широке коло питань, пов'язаних з оподаткуванням малого підприємництва в Україні, досліджували у своїх працях О. Мірошніченко, В. Савченко, О. Амоші та ін. Разом з тим, розроблені заходи щодо реформування системи

¹ Наук. керівник: проф. Г.І. Башнянин, д-р екон. наук – Львівська КА